

*Stowarzyszenie
Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne*

*Raport z działalności
w 2005 roku*

Warszawa, marzec 2006

Wstęp

Stowarzyszenie **Wschodnioeuropejskie Centrum Demokratyczne** wspiera środowiska obywatelskie w krajach post-sowieckich we wprowadzaniu demokratycznych zmian, w szczególności poprzez wspieranie lokalnych inicjatyw społecznych oraz niezależnych mediów.

Stowarzyszenie, niezależna organizacja pozarządowa, prowadzi działalność typu non-profit od 2001 roku, od 2004 roku jako organizacja pożytku publicznego. Swoją uwagę skupia na sytuacji społecznej krajów post-komunistycznych i do tych społeczeństw kieruje swoje programy, realizowane na poziomie lokalnym, adresowane w szczególności do starannie wyselekcjonowanych środowisk i grup. Dzięki szczegółowej wiedzy o mechanizmach działania i problemach tych grup Stowarzyszenie umiejętnie dostosowuje realizowane programy do warunków lokalnych i potrzeb miejscowych partnerów.

W 2005 roku zespół Stowarzyszenia skoncentrował się na kontynuacji programów w dwóch istotnych dla niego obszarach - projektów skierowanych do niezależnych mediów oraz aktywizujących liderów młodzieżowych organizacji pozarządowych na Ukrainie oraz Białorusi. Ponadto Stowarzyszenie zrealizowało pilotażowy program promocji reformy terytorialnej w regionach Ukrainy, a także program tworzenia agencji rozwoju lokalnego oraz samorządów osiedlowych w Białorusi.

W ciągu całego roku zespół podejmował działania związane z koordynowaniem współpracy międzynarodowej na rzecz Białorusi oraz włączał się w przedsięwzięcia organizowane przez inne polskie organizacje pozarządowe, w szczególności skupione w Grupie Zagranica. W różnych krajach prezentowana była wystawa Obywatelska Białoruś.

Pod koniec roku Stowarzyszenie, dzięki nawiązaniu współpracy z Wyższą Szkołą Handlu i Prawa im. R.Łazarskiego przeprowadziło się do nowej siedziby, która pozwoli na rozszerzenie działalności o obszary pozostające w strategii długoterminowej Stowarzyszenia.

Programy realizowane w 2005 roku

Stowarzyszenie prowadziło następujące programy:

- I. program medialny - kontynuacja wsparcia niezależnej prasy lokalnej w Białorusi i w Ukrainie oraz Azji Centralnej;
- II. zintegrowany program wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Białorusi – zainicjowanie nowatorskiego spojrzenia na aktywizację grup społecznych, poszerzony o problematykę samorządowych wspólnot mieszkaniowych oraz centrów rozwoju lokalnego;
- III. kontynuacja projektu „Obywatelska Białoruś”, zrealizowanego jako propagowanie wiedzy o problemach Białorusi wobec szerszej opinii publicznej, w szczególności polskiego środowiska naukowego oraz młodzieży studenckiej a także za granicą;
- IV. kontynuacja współpracy z niezależnymi grupami młodzieżowymi na Ukrainie – skierowana w dużej części na inicjowanie pracy grup w obszarze rzecznictwa interesów wobec władz;
- V. promocja reformy administracyjnej w regionach Ukrainy – pilotażowy program, który spotkał się z bardzo dużym zainteresowaniem partnerów. Przewidujemy że temat ten będzie kontynuowany w działaniach Stowarzyszenia.
- VI. współpraca z organizacjami z Litwy, Słowacji, Czech, Ukrainy i Rosji, które realizują projekty w Białorusi. Systematyczne spotkania tych organizacji i stała wymiana informacji, którą koordynuje Stowarzyszenie, pozwala lepiej zorganizować pracę w krajach sąsiadujących z Białorusią.

I. Program medialny

Wolność słowa, z której wynika idea niezależności prasy i etyka dziennikarska są wartościami najwyższymi, którymi kierujemy się przy doborze partnerów medialnych i kształtowaniu naszych programów. Wartości te skłaniają wielu dziennikarzy i wydawców w krajach objętych naszą działalnością do tworzenia prasy podziemnej, która w trudnych warunkach politycznych jest często jedynym źródłem niezależnej od władz alternatywnej informacji.

Wsparcie środowisk dziennikarskich oraz wydawniczych, dla których wolność mediów jest podstawą działania, stanowi dla Stowarzyszenia priorytet, szczególnie w krajach, w których za wolność słowa często dziennikarze płacą nawet utratą zdrowia lub życia.

U podstaw realizacji programu medialnego leży przekonanie o postrzeganiu prasy lokalnej jako jednego z istotnych narzędzi budowania społeczeństwa obywatelskiego na poziomie lokalnym. Gazeta to zarówno płaszczyzna integracji lokalnych inicjatyw, jak również instrument wpływu na władze lokalne. Stąd w projektach prasowych Stowarzyszenie zwraca uwagę na treść gazety tj. zawartość dotyczącą polityki, ekonomii i spraw społecznych danego regionu. Duży nacisk Stowarzyszenie kładzie również na lokalność gazety tj. na to aby informacja w niej zawarta dotyczyła kiejscowego czytelnika, tematów dla niego aktualnych i bliskich, a nie wydarzeń poziomu ogólnokrajowego.

Niezależność gazety opiera się przede wszystkim na jej ekonomicznej samowystarczalności. Dlatego ważny dla Stowarzyszenia jest fakt dążenia wydawców do realizacji interesów ekonomicznych gazety, bez uzależniania się od władzy, partii

politycznej czy sfery biznesu. Gazeta niezależna musi opierać swoje funkcjonowanie o dochody własne, pochodzące ze sprzedaży gazety i reklamy. Wszelkie inne dochody uzależniają ją albo od tendencji politycznych albo od interesów finansowych.

W oparciu o powyższe założenia, w 2005 roku Stowarzyszenie kontynuowało działania na rzecz wsparcia i rozwoju prasy niezależnej w Białorusi i Ukrainie oraz wydawców z regionu Azji Centralnej.

Projekt wsparcia białoruskiej prasy niezależnej

Projekt miał na celu wsparcie niezależnych mediów na Białorusi, ze szczególnym uwzględnieniem gazet ukazujących się na poziomie regionalnym, organizację społeczności lokalnej wokół lokalnych środków masowej informacji, a także wzmocnienie finansowe i merytoryczne prasy niezależnej.

Projekt w Białorusi funkcjonuje w coraz trudniejszych warunkach. W ciągu jego realizacji zostało zamkniętych kilka niezależnych gazet zarejestrowanych. Niektóre z nich w ogóle zawiesiły działalność, inne przeszły na wydanie internetowe. Coraz więcej pojawia się wydań podziemnych. Jednocześnie ogólna liczba gazet lokalnych rośnie. Represje przeciwko dziennikarzom coraz częściej zwracają się przeciwko gazetom lokalnym. Przykładem może być uniemożliwienie zespołowi „Kuriera iz Borisova” wydawania kolejnych nowych tytułów gazet. „Myestnaya gazyeta” kilkakrotnie była pozbawiana możliwości druku i sprzedaży. W listopadzie 2005 roku odmówiono gazetom dystrybucji poprzez subskrybcję a jednocześnie sprzedaży detalicznej. Spowodowało to drastyczny spadek nakładów. Ogólny nakład prasy niezależnej zarejestrowanej wynosił w listopadzie 2005 370 tys. egzemplarzy. W lutym 2006 roku spadł on już do 180 tys egzemplarzy. Gazety zarejestrowane drukowane były głównie za granicą - w Smoleńsku. Za wydawanie gazet podziemnych grozi nawet do 3 lat więzienia i do 5 lat za rozprowadzanie informacji nie zgodnej z propagandą władzy. Na razie przepisy te nie były wykorzystywane przeciwko dziennikarzom i wydawcom. Oczekiwać należy, że po wyborach wszystkie gazety niezależne zostaną zdelegalizowane.

Małe granty, rozdane w ramach projektu, wsparły przede wszystkim zarejestrowane niezależne gazety lokalne, które borykały się z różnego rodzaju represjami ze strony władz. W drugiej kolejności konkurs grantowy adresowany był do prasy nie zarejestrowanej, która coraz częściej zastępuje gazety niezależne na rynku lokalnym. Projekt wspierał także niezależne czasopisma opiniotwórcze kulturalne, historyczne i literackie.

W drugiej połowie roku konkurs grantowy był adresowany przede wszystkim do gazet, które miały informować o kampanii wyborczej kandydata sił demokratycznych. W drodze konkursu nagrodzono gazety spełniające kryteria, przy czym za najważniejsze uznano: nakład, systematyczność ukazywania się, zawartość merytoryczna o charakterze lokalnym (a nie tylko środowiskowym). W tym konkursie nie były przyjmowane projekty od czasopism.

W pierwszej połowie roku zostało przyznanych 31 grantów na sumę 32.050 USD, w tym - 18 dla gazet nie zarejestrowanych, 8 dla gazet zarejestrowanych i 4 dla czasopism. Dodatkowo został udzielony w trybie pozakonkursowym grant wspierający białoruską część zespołu Radio Racja.

W konkursie ogłoszonym w październiku przyznano 31 grantów na sumę 41.650 USD. Granty otrzymały jedynie 3 gazety zarejestrowane, z czego tylko jedna gazeta kontynuuje wydawanie w dotychczasowej formie, 2 zaś przekwalifikowały się na lokalne strony internetowe ze względu na represje ze strony władz. Pozostałe granty zostały udzielone gazetom i biuletynom nie zarejestrowanym. Dodatkowo został udzielony grant Europejskiemu Radio dla Białorusi.

Przeprowadzone konkursy grantowe ograniczyły się do ich ogłoszenia, zebrania i oceny projektów oraz rozdania środków grantów. Została również przeprowadzona ewaluacja dynamicznej obecnie sytuacji prasy w Białorusi. Szczegółowe listy grantobiorców, jak również szczegóły projektu nie są przedstawione w raporcie ze względu na bezpieczeństwo naszych grantobiorców. W 2005 roku Stowarzyszenie zrezygnowało z prowadzenia jakichkolwiek projektów edukacyjnych na rzecz mediów białoruskich.

Pomimo trudnej sytuacji niewątpliwym sukcesem programu w Białorusi jest uratowanie kilku gazet zarejestrowanych przed ostatecznym zwolnieniem całych zespołów redakcyjnych, przed czym stały wszystkie zespoły gazet zarejestrowanych. Jednocześnie rozwój lokalnej prasy podziemnej pokazuje, że gazety lokalne będą się dalej rozwijać – chociaż już jako gazety podziemne, działające nielegalnie - poza granicami białoruskiego prawa.

Sukcesem jest uruchomienie w lutym 2006 roku Europejskiego Radio dla Białorusi. Grant Stowarzyszenia umożliwił stworzenie podstaw prawnych i znalezienie partnerów dla realizacji tego projektu. Radio może okazać się bardzo ważnym alternatywnym środkiem masowej informacji dla Białorusi.

Wsparcie i rozwój niezależnej prasy lokalnej w Ukrainie

Doświadczenia poprzednich programów dla gazet w regionach Ukrainy pokazało, że kultura i etyka niezależności mediów w regionach Ukrainy jest bardzo niska. Niewiele redakcji gazet przyjmuje na siebie odpowiedzialność za wypełnianie roli informacyjnej w procesie budowania społeczności lokalnej. Wiele gazet decyduje się na przyjmowanie reklamy politycznej albo wręcz jawnie popiera konkretną partię lub lokalnego/regionalnego polityka. Dla wielu wydawców sprzedaż reklamy i dbanie o interes ekonomiczny jest ważniejszy niż treść i jakość zawartych w gazecie informacji. Drugi problem prasy, widoczny szczególnie na wschodzie Ukrainy, gdzie jest bardzo gęste zaludnienie, to uderzająco mała liczba wydawanych gazet prywatnych. Poza centrami obwodowymi, nie wydawane są w zasadzie prywatne gazety lokalne.

Stąd też celem pracy Stowarzyszenia jest wsparcie i rozwój niezależnej prasy w regionach Ukrainy, przede wszystkim w południowej i wschodniej części kraju. Projekt miał za zadanie przekazać doświadczenie polskich gazet lokalnych, dając wydawcom i dziennikarzom instrumenty do przygotowania profesjonalnego produktu informacyjnego, gotowego do sprzedaży rynkowej. Miał on nauczyć wydawców samodzielnego zarabiania pieniędzy na rynku, co miało pozwolić na utrzymywanie samodzielności finansowej gazet. Jednocześnie projekt przewidywał wsparcie grantowe dla tych gazet, które mają pomysły na małe projekty wzmacniające dochodowość gazety.

Uczestnikami projektu byli redaktorzy i dziennikarze prywatnych gazet z regionów Ukrainy ze szczególnym uwzględnieniem południowej i wschodniej Ukrainy. W pierwszym cyklu seminariów udział wzięli uczestnicy z Zaporozża, Doniecka, Krymu, Mikołajewa, Chersonia, Odessy, Tarnopola, Lwowa, Winnicy, Równego i Chmielnickiego. Do drugiego cyklu seminariów Stowarzyszenie zaprosiło dziennikarzy wyłącznie z południa i wschodu Ukrainy tj. obłasci donieckiej, zaporozskiej, mikołajewskiej, dnipropropietrowskiej, kirowogradzkiej, chersońskiej, ługańskiej i Krymu.

W ramach programu podjęto następujące działania:

Seminaria – 2 cykle zajęć – przygotowane we współpracy z polskimi wydawcami zrzeszonymi w Stowarzyszeniu Gazet Lokalnych oraz z udziałem ekspertów-praktyków mediów - Radio Zet, Gazeta Wyborcza, Rzeczpospolita, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku.

- Cykl pierwszy (luty-kwiecień; Sewastopol, Odessa, 25 uczestników) - seminaria były prowadzone przez polskich i ukraińskich trenerów – wydawców i dziennikarzy prasy lokalnej; tematyka poruszana podczas seminariów skupiała się na zagadnieniach związanych z organizacją pracy redakcji lokalnej gazety, międzynarodowymi standardami wolności słowa oraz etyką dziennikarską i prawem prasowym;
- Cykl drugi (wrzesień-listopad; Odessa, Bierdiańsk, Iwanofrakowsk, 25 uczestników) - prowadzony był pod wspólnym tytułem „Gazeta jako małe przedsiębiorstwo” i dotyczył przede wszystkim problematyki związanej z warsztatem wydawniczym. Przeprowadzono zajęcia poruszające tematy zarządzania gazetą, organizacji działu reklamy i promocji gazety na rynku oraz powiązania jej treści i szaty graficznej.

Staże w Polsce - spośród uczestników seminariów zostało wybranych 8 osób, które odbyły staż w polskich gazetach lokalnych w maju (6 dni). Gości Stowarzyszenia przyjęły redakcje ze Zduńskiej Woli („Siedem Dni”), Siedlec („Tygodnik Siedlecki”), Oławy („Wiadomości Oławskie”) oraz Poznania („Głos Wielkopolski”). Staże pozwoliły zapoznać się z funkcjonowaniem technicznym redakcji oraz z polskim rynkiem prasy.

W konkursie grantowym, jury złożone z polskich i ukraińskich ekspertów, przyznało 7 grantów na łączną sumę 13.000 USD z przeznaczeniem na realizację przedstawionych business-planów gazet. Najważniejszymi kryteriami przyznawania grantów były wskaźniki dotyczące jakości gazety, wzbogacenie tematyki o informacje społeczno-polityczne i nakładu obserwowane podczas przeprowadzanych seminariów.

Granty otrzymały: „Mig” (Zaporozże), „Nikołajewskie Nowosti” (Mikołajew), „Melitopolskie wiadomości” (Melitopol), „Kaffa” (Feodosja, wydanie w Kerczu), „Sewastopolska Gazeta” (Sewastopol), „Bulawa” (Cherson) i „Priwjet” (Krematorsk).

Dwie podróże studyjne zrealizowane w ciągu realizacji projektu umożliwiły obiektywny ogląd sytuacji w redakcjach zaangażowanych we współpracę ze Stowarzyszeniem. W wyniku tych podróży powstał raport opisujący sytuację prywatnych gazet lokalnych w Ukrainie.

Projekt prowadzony na Ukrainie pozwolił Stowarzyszeniu na objęcie działaniami całego obszaru tego kraju, przede wszystkim na rozpoznanie sytuacji pracy lokalnej i regionalnej, co pozwoli przejść do następnego etapu współpracy z wydawcami i

dziennikarzami. Głębokie spenetrowanie rynku prasowego południowej i wschodniej Ukrainy umożliwi Stowarzyszeniu planowanie projektów/działań dla wielu uczestników osobno w różnych obwodach Ukrainy. Ważnym efektem jest powstanie Stowarzyszenia Wydawców Regionalnej Prasy w Ukrainie. Plany tworzenia tego stowarzyszenia były rozważane przez naszego partnera Gazetę Kaffa w czasie prowadzenia seminariów. Zauważalne są również zmiany w redakcjach i samych gazetach, których przedstawiciele uczestniczyli w projekcie - wzmocniły swoją pozycję na rynku, zmieniły swoją szatę graficzną z uwzględnieniem wiadomości wyniesionych z seminariów i wizyt studyjnych, rozwinęły treści informacyjne. Działania na rzecz rozwoju prasy na wschodzie Ukrainy Stowarzyszenie planuje rozwijać jako kierunek zaangażowania w dłuższym terminie.

Wsparcie niezależnego ruchu wydawniczego w Azji Centralnej

Prasa środkowoazjatycka, szczególnie prywatne gazety oraz gazety lokalne są słabe i wymagają wsparcia profesjonalnego. Dziennikarze mają trudności z dostępem do informacji, spotykają się z odmową przyznania licencji na działalność lub akredytacji podczas wydarzeń o kluczowym znaczeniu dla społeczności lokalnych. W ostatnim roku w Tadżykistanie i Kirgistanie miał miejsce szereg procesów politycznych, które wywarły wpływ na sytuację mediów.

W przededniu wyborów parlamentarnych w Kirgistanie w lutym 2005 r. władze usiłowały osłabić wpływ mediów niezależnych i opozycyjnych. Dziennikarzom opozycyjnych mediów często zakazywano udziału w oficjalnych spotkaniach, oskarżano ich o „ideologiczny ekstremizm” i celową destabilizację sytuacji w państwie. Po zmianie władzy będącej konsekwencją wydarzeń z marca 2005 r., tzw. „tulipanowej rewolucji”, sytuacja uległa zmianie. Prasa pozostająca dotąd w opozycji, wraz z organizacjami pozarządowymi w znaczącym stopniu przyczyniła się do zmian jakie zaszły w państwie. 8 grudnia 2005 Prezydent Kirgistanu Kurmanbek Bakiev, realizując swe przedwyborcze obietnice, podpisał dekret o prywatyzacji 10 gazet państwowych. Wiele wskazuje również na to, iż w najbliższym czasie „odpaństwowione” zostaną również gazety rejonowe. Jeśli do tego dojdzie - prasa lokalna, która dotąd funkcjonowała w oparciu o dotacje państwowe, będzie musiała zmierzyć się z prawami gospodarki rynkowej.

Sytuacja mediów w Tadżykistanie pogorszyła się w ciągu ostatniego roku. Władze często ograniczały konstytucyjne prawa środków masowego przekazu. Na początku 2005 roku naciski na niezależną prasę nasiliły się w związku z minionymi wyborami parlamentarnymi oraz zbliżającymi wyborami prezydenckimi (2006). Dziennikarzom niezależnych mediów odmawiano dostępu do informacji. W 2005 roku zarejestrowano tylko jedną gazetę społeczno-polityczną „Millet”. Odmówiono rejestracji gazetom „A-media” i „Imruz”.

W drugiej połowie roku Stowarzyszenie kontynuowało rozpoczęty w 2004 roku program dla dziennikarzy azjatyckich. Celem projektu było okazanie wsparcia redakcjom i dziennikarzom prasy lokalnej i regionalnej w Kirgistanie i Tadżykistanie oraz wzmocnienie wolności słowa w Azji Centralnej. Stowarzyszenie dąży do zwiększenia stopnia niezależności prasy lokalnej i regionalnej, usamodzielnienia się redakcji od organów administracji i osiągnięcia przez redakcje pozycji równorzędnego partnera w dialogu. Zarówno dziennikarzom jak i pracownikom technicznym redakcji dana jest możliwość podwyższenia poziomu profesjonalnego przygotowania do wykonywania zawodu oraz stworzone warunki do wymiany doświadczeń na temat

funkcjonowania prasy lokalnej pomiędzy dziennikarzami środkowoazjatyckimi, a ich polskimi kolegami.

W ramach projektu zorganizowano w grudniu 12-dniową wizytę studyjną w Polsce dla 10 osób. Przeprowadzając nabór dziennikarzy Stowarzyszenie czerpało spośród najbardziej aktywnych uczestników szkoleń przeprowadzonych w Talasie, Chodźencie i Duszanbe w 2004 roku. W ten sposób do Polski trafiło dziesięcioro dziennikarzy - przedstawicieli jednocześnie gazet lokalnych i prasy wydawanej przez mniejszości narodowe. Byli wśród nich Ujgurzy z Obwodu Czujskiego, Kirgizka i Rosjanka z Talasu, Uzbeki i Kirgiska z Oszu oraz dwie Tadżycki - jedna z Duszanbe, druga z Chodżentu.

Stażyści odwiedzili redakcje lokalnych gazet na Kaszubach: „Dziennik Bałtycki”, „Pomerania”, „Wiadomości Sierakowickie”, „Ekspress Kartuski” oraz spotkali się z administratorem portalu „rastko kaszuby”. Następnie każdy z nich odbył indywidualne tygodniowe praktyki w redakcji gazety lokalnej pod opieką opiekuna – dziennikarza. Gazety lokalne, które przyjęły stażystów: „Głos Siemiatycz” (Siemiatycze), „Sztafeta” (Stalowa Wola), „Więści Miechowskie” (Miechów), „Czas Chojnic” (Chojnice), „Obserwator Lokalny” (Dębica), „Przegląd Lokalny” (Bębno k. Krakowa), „Gazeta Goleniowska” (Goleniów), „Wiadomości Oławskie” (Oława), „Tygodnik Siedlecki” (Siedlce), „Głos Wolsztyński” (Wolsztyn). Podczas praktyk stażyści mieli okazję zapoznać się z historią gazety, strukturą redakcji, organizacją pracy z dziennikarzami, poszczególnymi fazami przygotowania gazety do druku, korektą, fotoskładem, pracą nad tekstem, relacjami sekretarza redakcji-dziennikarz, systemem kolportażu, systemem akwizycji reklamy. Poruszona została również tematyka organizatorskiej funkcji gazety lokalnej, omówienie akcji kampanii prasowych i cyklicznie organizowanych konkursów. Podczas pobytu w redakcjach dziennikarze mieli również okazję do spotkań z przedstawicielami samorządu terytorialnego i zapoznali się z jego funkcjonowaniem. Dziennikarze brali udział w posiedzeniach kolegium redakcyjnego, wraz z reporterami zbierali materiały i robili zdjęcia; brali udział w makietowaniu i łamaniu gazety lokalnej.

Stowarzyszenie zamierza kontynuować projekt w Azji Centralnej, z redaktorami naczelnymi i wydawcami gazet, przenosząc doświadczenia z projektów prowadzonych w Ukrainie.

II. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Białorusi

Projekt zakłada wsparcie zaangażowania obywatelskiego w Białorusi poprzez skupienie uwagi uczestników na lokalnych problemach społeczeństwa. Stowarzyszenie uważa za istotne doprowadzenie do stałej aktywności obywatelskiej wybranych rejonów Białorusi (objętych działaniami projektu) i wprowadzenie odpowiednich wzorców i schematów organizacyjnych.

Jakakolwiek aktywność społeczna w Białorusi spotyka się niemal z natychmiastowymi represjami ze strony władzy. Nasilenie represji w 2003 roku, szczególnie wobec organizacji pozarządowych (masowe zamykanie organizacji, delegalizowanie ich działań) spowodowało poszukiwanie konieczności dotarcia do społeczeństwa poprzez najbardziej podstawowy poziom – zaangażowanie elit w rozwiązywanie lokalnych problemów, w szczególności problemów socjalnych związanych ze sferą mieszkaniową.

Społeczeństwo białoruskie jest niejedolite i charakteryzuje się małym stopniem znajomości przysługujących mu praw. Sytuacja taka spowodowana jest częściowo spuścizną po przeszłości sowieckiej, jednakże stan ten zaostrza obecny w Białorusi reżim i brak wolnych mediów. Każda działalność jednoznacznie nie akceptowana (i tym samym - kontrolowana) przez administrację państwową jest narażona na wnikliwą obserwację i postrzegana jako zagrażająca państwu (wywrotowa). Dotyczy to aktywności i kampanii prowadzonych przez organizacje pozarządowe. Od roku 2001 roku władze starają się powstrzymać działania organizacji społecznych, eliminując stopniowo większość niezależnych ośrodków aktywności obywatelskiej. Funkcjonujące ciągle jeszcze nieliczne organizacje straciły wielu swych członków i wolontariuszy, a także struktury regionalne/lokalne.

Dodatkowo, działania organizacji pozarządowych związane z wprowadzaniem zmian zazwyczaj skupiają się na poziomie zbyt ogólnym (skala ogólnonarodowa), co prowadzi do absolutnego pominięcia pracy na poziomie podstawowym i najbardziej naturalnym.

Nowatorski, zaproponowany przez Stowarzyszenie, program zakłada długookresową pracę z grupami lokalnych działaczy samorządowych i lokalnych polityków. Podmiotem prowadzonych przedsięwzięć są nie indywidualne osoby a zespoły ludzi, których trzon został już sformowany wcześniej, podczas wspólnie prowadzonych kampanii. Projekt ma jedynie tym grupom zapewnić dostęp do nowych instrumentów intelektualnych, strukturalnych i finansowych. Każdy zespół stanowi lokalną elitę gotową na społeczne działania: lokalni politycy, działacze samorządowi, działacze organizacji pozarządowych, lekarze, nauczyciele, urzędnicy lokalni (o ile są otwarci na współpracę z czynnikami społecznymi), działacze kultury, inżynierowie i dyrektorzy zakładów pracy. Grupa obejmie również działaczy rad osiedlowych i wspólnot (towarzystw) mieszkaniowych.

Wbrew niesprzyjającym warunkom Stowarzyszenie wspiera zaangażowanie kilku społeczności w Białorusi na rzecz aktywizacji obywatelskiej. Młodzi liderzy, głęboko zaangażowani we wprowadzenie zmian w swoim najbliższym otoczeniu, formują współpracujący z nimi zespół ludzi, dzielący ich pomysły. Większość z 21 liderów zidentyfikowanych przez Stowarzyszenie, brała udział w wyborach rejonowych w 2004 roku, posiada doświadczenie aktywizacji dużych zespołów ludzi wokół określonego problemu. Kwartalne spotkania liderów od 2003 roku wskazały na konieczność przekształcenia ludzi skupionych wokół liderów w efektywny zespół wspierający jego działania oraz wyposażenia ich w wiedzę i umiejętności niezbędne do wypracowania planu aktywizacji lokalnej społeczności. Działania takie pozwolą na wykreowanie w przyszłości „nowych twarzy” zmian pro-demokratycznych. Za podstawę wiedzy przyjęliśmy przekazanie doświadczeń współpracy międzysektorowej w Polsce na poziomie lokalnym poprzez organizację staży i wizyt studyjnych.

Bardzo trudna sytuacja w mieszkalnictwie komunalnym w Białorusi (wysokie i wciąż rosnące czynsze i koszty usług komunalnych, przerwy w dostawie usług) powoduje, że mieszkańcy osiedli coraz częściej organizują się wokół problemów mieszkaniowych. Z tego powodu postanowiliśmy włączyć grupę osób z rad osiedlowych do działań i wypracować schemat pracy z takimi grupami oraz współpracy ich z grupami regionalnymi. Przewidujemy, że sprawy mieszkaniowe są w stanie skupić duże grupy obywateli, gotowych włączyć się w walkę o poprawę sytuacji, tak jak to miało miejsce

w Polsce w latach 80-tych. Pokazanie polskich doświadczeń w tej sferze było bardzo pomocne, również przy opracowywaniu planów działań grup.

Projekt zakłada kilka równoległych cykli zajęć, które adresowane są do tej samej lub zbliżonych i współdziałających ze sobą grup ludzi. Główna linia działań adresowana jest do szerszej grupy, która razem ma wypracowywać plany i wspólnie realizować własny lokalny projekt.

W ramach programu odbyły się:

- *Kwartalne spotkania grupy liderów*

Odbyły się 4 spotkania w miarę stałej grupy 20-30 liderów lokalnych z różnych rejonów i miast, zaangażowanych w bieżące sprawy najbliższego otoczenia; spotkania mają na celu koordynację działań poszczególnych grup i planowanie długoterminowe

- *Wizyty studyjne i staże w Polsce*

W ciągu roku 9 grup 20-osobowych odbyło pełen cykl wizyt i seminariów w Polsce. Każdy cykl składa się z dwóch pobytów w Polsce organizowanych przez regionalnych partnerów Stowarzyszenia w województwach wielkopolskim, małopolskim, dolnośląskim i lubelskim. Grupy pochodziły z 12 rejonów Białorusi z różnych obwodów.

Pierwsza wizyta stanowiła przegląd lokalnych instytucji jednej gminy działające na rzecz społeczności lokalnej (władze samorządowe, lokalny szpital, szkoła, domy kultury, lokalne organizacje pozarządowe, gazeta lokalna, instytucje i inwestycje gminne na rzecz użyteczności publicznej takie jak oczyszczalnie ścieków, elektrownie itp. Wizytę kończyło 3-dniowe seminarium o prawach człowieka prowadzone przez Helsinką Fundację Praw Człowieka.

Druga wizyta była stażem w konkretnych instytucjach lokalnych, które interesowały indywidualnych uczestników.

Pod koniec stażu grupa osób przyjeżdżająca razem z jednego rejonu, opracowała wspólnie z moderatorem dalszy plan działań na rzecz lokalnej społeczności w swoim rejonie. Wypracowany w wyniku staży plan działania grupy stał się podstawą dla projektu wstępnych działań w rejonie.

- *Projekty roczne – konkurs grantów*

W ramach konkursu zamkniętego przyznano 9 grantów na łączną kwotę blisko 60.000 USD na realizację zaplanowanych przez grupy regionalne działań. Kryteriami oceny projektów były: ich nowatorstwo i precyzja planu realizacji, uwzględnienie specyfiki warunków lokalnych, zaangażowanie różnych grup społecznych w kolejne fazy realizacji projektu, możliwość rozwiązania konkretnych problemów socjalnych lub możliwość publicznej debaty i nacisku na władze w kwestii ich rozwiązywania.

Jednocześnie przeprowadzony był cykl szkoleniowy dla jednej grupy przedstawicieli towarzystw właścicieli mieszkań ze wschodnich obwodów Białorusi (miński, homelski, witebski, mohylewski). Grupa 18 osób wzięła udział w seminariach oraz wizycie studyjnej pokazującej polskie doświadczenia samoorganizacji mieszkańców:

- seminarium wstępne (listopad, Mińsk) pt. „Formy uczestnictwa społeczności w reformowaniu sfery mieszkaniowej w Republice Białoruś” - skupiło się na zagadnieniach dotyczących podstaw prawnych i aspektów funkcjonalnych gospodarki mieszkaniowej w Białorusi. Wykłady przygotowali i przeprowadzili eksperci białoruscy.

- Seminarium dla przedstawicieli towarzystw właścicieli (grudzień, Warszawa) pt. „Podstawy uregulowań zagadnień mieszkalnictwa w Polsce – wstęp do wizyty studyjnej” - wprowadzenie do wizyt studyjnych w Polsce objęło zagadnienia z systemu administracji i organizacji państwa oraz podstawy prawne i formy samoorganizacji mieszkańców. Wykłady prowadzili eksperci polscy (dr K.Krzekotowska, dr W.Kalinowski, E.Nowosiadły, K.Korpowski, M.Starzyński), współpracujący ze Stowarzyszeniem w roku ubiegłym. Tematy omawianych poszczególnych zagadnień na seminarium przybliżyły uczestnikom system oraz rozwiązania funkcjonalne w sferze gospodarki mieszkaniowej oraz aktywności mieszkańców, która została pogłębiona podczas wizyty studyjnej we Wrocławiu.
- 6-dniowa wizyta studyjna (Wrocław, grudzień) - miała na celu pokazanie polskiego doświadczenia w uczestnictwie mieszkańców w podejmowaniu decyzji i odpowiedzialności za funkcjonowanie wspólnot mieszkaniowych i spółdzielni. Uczestnicy zapoznali się ze specyfiką funkcjonowania podobnych struktur w Polsce.
- Seminarium podsumowujące (grudzień, Warszawa) - dodatkowe spotkania z praktykami – specjalistami z zakresu działalności spółdzielni (J.Obojski) oraz wspólnot mieszkaniowych (W.Kalinowski) oraz podsumowanie wizyty i planowanie kolejnych działań

Pozostałe działania równoległe zaplanowano na rok kolejny (szkolenia w technikach pracy z wyborcami oraz wsparcie tworzenia regionalnych centrów analitycznych). Stowarzyszenie ponadto chciałoby objąć podobnymi działaniami cały obszar Białorusi w ciągu dwóch kolejnych lat.

III. Obywatelska Białoruś

Proces likwidacji organizacji pozarządowych w Białorusi, rozpoczęty w 2003 roku, stał się impulsem do zwrócenia uwagi szerszej opinii publicznej na sytuację społeczną tego kraju, w szczególności łamanie praw człowieka, którego dopuszcza się to państwo ograniczając swobodę stowarzyszania się obywateli.

15 grudnia 2005 roku została uchwalona ustawa nr 71/3 wnosząca „poprawki o zwiększeniu odpowiedzialności za działania skierowane przeciwko człowiekowi i bezpieczeństwu społecznemu”. Według niej działalność pod nazwą nie zarejestrowanej organizacji jest karana z kodeksu karnego karą do 2 lat więzienia, działalność edukacyjna mająca na celu „organizację masowych niepokojów” do 3 lat więzienia. W lutym 2006 zostały aresztowane pod tym zarzutem trzy osoby zaangażowane w tworzenie niezależnej sieci obserwatorów wyborczych *Partniorstva*, która otrzymało odmowę rejestracji jako stowarzyszenie w 2004 roku. Za zwracanie się o pomoc do innych państw lub organizacji zagranicznych za pośrednictwem mediów grozi kara do 5 lat więzienia.

Przygotowana przez Stowarzyszenie w roku 2004 wystawa „Obywatelska Białoruś” poświęcona była białoruskim organizacjom pozarządowym. Jej celem jest prezentacja współczesnej Białorusi - problemów i zjawisk, którymi żyje jej społeczeństwo - oraz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi w ciągu ostatniej dekady. Wystawa ukazuje dorobek tych środowisk, dzięki którym na Białorusi powstało i

nadal tworzy się życie obywatelskie. Ekspozycja składa się z wprowadzenia i ośmiu plansz tematycznych:

- **Czarnobyl** – awaria elektrowni atomowej w Czarnobylu w 1986 roku miała ogromny wpływ na społeczeństwo białoruskie. Dziś część kraju nadal pozostaje strefą zamkniętą. W 1996 roku państwowe programy pomocy dla ofiar Czarnobyla zostały zamknięte. Symbolem mobilizacji społeczeństwa wokół katastrofy stał się Marsz Czarnobylski organizowany corocznie 24 kwietnia;
- **Tradycja** – problematyka dziedzictwa kulturalnego Białorusi, działania mające na celu zainteresowanie ludzi najbliższą historią, zaangażowanie społeczności lokalnej w chronienie zabytków kultury, odnawianie pamięci historycznej i kulturalnej;
- **Kuropaty** – miejscowość koło Mińska, gdzie w 1989 roku podczas prac archeologicznych odkryto masowe groby. Odkrycie to zapoczątkowało badania represji stalinowskich, proces rehabilitacji zamordowanych i represjonowanych. Niestety proces ten nie został nigdy zakończony. W 2001 roku władze podjęły decyzję o budowie drogi na terenie cmentarzyska. Fale demonstracji i burzliwe negocjacje zaowocowały projektem upamiętnienia pochowanych w Kuropatach;
- **Królestwo Białoruś** – to królestwo niezależnej sztuki białoruskiej rozwijającej się poza oficjalnymi strukturami i instytucjami;
- **Vybiraj** – hasło „Vybiraj” (*wybijaj*) towarzyszyło kampanii na rzecz aktywnego udziału w wyborach prezydenckich 2001 r. prowadzonej przez organizacje pozarządowe. Manipulacje wyborcze, brak wolności słowa i łamanie prawa wyborczego sprawiły, że społeczność międzynarodowa uznała wybory za niedemokratyczne;
- **Wolność słowa** – co dzień, od wyborów prezydenckich w 1994 roku na Białorusi łamana jest wolność słowa. Zamykanie gazet jest stałą praktyką od 1996 roku. Wtedy też pierwszy dziennikarz znalazł się w więzieniu;
- **Kobiety** – największe problemy socjalne na Białorusi dotyczą kobiet. Od 1999 roku organizacje kobiece aktywizują się wokół problemów praw zawodowych kobiet, bezrobocia, problemu samotnych matek z dziećmi;
- **Edukacja** – reforma edukacji na Białorusi rozpoczęła się w 1992 roku. Po pięciu latach proces reformy został zablokowany przez Ministerstwo Edukacji. Utrudnione jest nauczanie w języku białoruskim. Najgłośniejszym wydarzeniem ostatnich lat stało się zamknięcie mińskiego Białoruskiego Liceum Humanistycznego im. Jakuba Kołasa.

We współpracy z polskimi i zagranicznymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi wystawa prezentowana była w Gdańsku (Dom Pojednania im. M.Kolbego), Krakowie (UJ, podczas Dni Kultury Białoruskiej), Poznaniu (Teatr Dnia Ósmego), Łodzi (podczas konferencji studentów UŁ), Brukseli (gmach Parlamentu Europejskiego), Pradze (podczas konferencji Forum 2000 oraz w Bibliotece Miejskiej) oraz w Brnie i Bratysławie (podczas imprez Pontis).

Obok prezentacji wystawy Stowarzyszenie przygotowało cykl seminariów pod wspólną nazwą „Polska – Białoruś w poszerzonej Europie”. W 2005 roku zorganizowano dwa seminaria:

- w Gdańsku we współpracy z Domem Pojednania im. M.Kolbego (18 lutego), pod patronatem Marszałka Sejmiku Województwa Pomorskiego oraz Ambasadora Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w Polsce

- w Łodzi we współpracy z Samorządem Studentów Uniwersytetu Łódzkiego (17 maja).

Dodatkowo, z uwagi na szczególną sytuację dziennikarzy białoruskich w Poznaniu Teatr Ósmego Dnia zorganizował konferencję „Białoruś - dziennikarze poza izolacją” (21-22 kwietnia), podczas której wystawa była prezentowana.

Seminaria realizowane są jako próba zainteresowania problemami Białorusi szerszej opinii publicznej, w szczególności polskiego środowiska naukowego oraz młodzieży studenckiej. Podczas dyskusji poruszano tematykę mechanizmów wspierania ruchu demokratycznego oraz działań prodemokratycznych w Białorusi, zastanawiano się nad odpowiedzialnością mediów w kształtowaniu opinii publicznej wobec wschodnich sąsiadów, a także zwracano uwagę na szczególną rolę jaką Polska może odegrać w formułowaniu i realizacji polityki wschodniej Unii Europejskiej.

Ponadto we współpracy z Wyższą Szkołą Administracji Publicznej w ramach Dni Brytyjskich Stowarzyszenie zorganizowało debatę „Wolna Białoruś?” w Białymstoku (7 października). Prelegenci (m.in. polscy posłowie do Parlamentu Europejskiego, analitycy, NGO, goście z Białorusi) oraz uczestnicy (Młodzieżowy Parlament Europejski, studenci Wyższej Szkoły Administracji w Białymstoku i mniejszość białoruska) zastanawiali się nad aktualną sytuacją w Białorusi i możliwymi scenariuszami rozwoju sytuacji po wyborach prezydenckich.

IV. Współpraca z niezależnymi grupami młodzieżowymi na Ukrainie

Przez ostatnie lata działań Stowarzyszenia koncentrowaliśmy się jedynie na wsparciu organizacji młodzieżowych na Ukrainie. Jednym z naszych założeń było przekonanie, że aktywność społeczna i polityczna młodzieży sprzyja procesowi demokratyzacji. Wybory prezydenckie 2004 roku były okazją do zweryfikowania rezultatów naszych dotychczasowych działań oraz do oceny obecnego stanu społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie. Postawa społeczeństwa podczas wyborów, mobilizacja społeczna, którą obserwowaliśmy, pokazała, że istnieją realne rezultaty dotychczasowych działań na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie. Ludzie są świadomi wagi procedur demokratycznych i swojego prawa wyboru. Uczestnicy projektów Stowarzyszenia aktywnie brali udział w działaniach wyborczych. Największa aktywizacja odbyła się w Czernihowie, Sumach i Winnicy, gdzie nasi uczestnicy programu wzięli aktywny udział w kampanii Pora i Za czystą Ukrainę.

Uznaliśmy, że nadal aktualna jest praca nad wzmocnieniem demokratycznych struktur na szczeblu lokalnym tam gdzie ją zaczęliśmy w 2002 r., tj. na Ukrainie Centralnej i częściowo Ukrainie Wschodniej, i że konieczne jest rozszerzanie podobnych działań na obwody Ukrainy Wschodniej i Południowej. W trakcie realizacji projektu i pracy z organizacjami młodzieżowymi na terenie ośmiu obwodów, osiągnęliśmy zróżnicowane rezultaty w poszczególnych obwodach. Dalsza współpraca z nimi wymagała zróżnicowania metod i kierunków działania.

Nasi partnerzy z Czernihowa, Połtawy, Tarnopola i Winnicy osiągnęli znaczne rezultaty i planujemy kontynuowanie i rozszerzanie współpracy z nimi. Za perspektywiczny kierunek tej współpracy uważamy przygotowanie ich do roli rzeczników interesów społeczności lokalnych i grup społecznych. W trakcie realizacji

swoich projektów koordynacyjnych partnerzy zetknęli się z problemem: jak angażować lub przynajmniej przychylnie nastawić do swoich działań władze lokalne? Część z nich już zdołała wypracować metody takiej współpracy i zaczęła być postrzegana przez lokalne władze jako realni partnerzy. Jesteśmy przekonani, że grupy koordynacyjne mogłyby pełnić w swoim regionie rolę rzecznika interesów obywateli i prowadzić skuteczne rzecznictwo wobec lokalnych władz. Brakuje im jednak doświadczenia i znajomości metod prowadzenia takich działań. W 2006 roku na Ukrainie odbędą się wybory samorządowe. Organizacje pozarządowe mogą odegrać w nich ważną rolę, zwracając uwagę kandydatom na najistotniejsze lokalne problemy, dla których ci powinni zaproponować rozwiązania. Wymaga to jednak umiejętności rozpoznawania najważniejszych potrzeb lokalnej społeczności, silniejszej niż dotychczas współpracy ze współobywatelami i wreszcie, wiedzy, jak prowadzić skuteczne rzecznictwo. Dlatego główne działania w projekcie skierowane były na dalsze wsparcie rozwoju organizacji pozarządowych na szczeblu lokalnym i przygotowaniu ich do pełnienia takich zadań.

Zgodnie z wcześniejszymi planami, w 2005 roku rozpoczęliśmy pracę nad rozszerzeniem projektu na obwody południowo-wschodniej Ukrainy - mikołajewski i zaporoski. W obu tych regionach widzimy możliwość pracy nad rozwojem lokalnych organizacji młodzieżowych.

Działania w ramach projektu szły w dwóch równoległych nurtach: pracy z dotychczasowymi partnerami (grupami koordynacyjnymi z obwodów: sumski, tarnopolski, winnicki, czernihowski, połtański oraz pracy z nowymi partnerami z Mikołajewa, Charkowa i Zaporozia.

W ramach projektu zrealizowano następujące działania:

- zamknięty konkurs grantów koordynacyjnych – przyznano 4 granty (grupy koordynacyjne w Winnicy, Zaporoziu, Czernihowie i Tarnopolu) na całoroczną działalność grup skierowana przede wszystkim na rozwój kontaktów między organizacjami i rzecznictwo
- dwa konkursy małych grantów skierowane dla organizacji w obłasciach mikołajewskiej, charkowskiej i zaporoskiej – wpłynęło 26 aplikacji, nagrodzono 6
- przeprowadzono 6 seminariów i konferencji – poświęconych poszerzaniu wiedzy z zakresu planowania strategicznego i rzecznictwa interesów, wymianie doświadczeń
- odbyto szereg wyjazdów i spotkań we wschodnich i południowych obłasciach, gdzie nawiązano obiecujące na przyszłość kontakty z organizacjami lokalnymi
- zorganizowano 7-dniową wizytę studyjną w Polsce dla 8 osób, pokazującą doświadczenia wykorzystania instrumentów advocacy przez organizacje w niewielkich miejscowościach oraz inicjującą pomysły współpracę między organizacjami polskimi i ukraińskimi na poziomie lokalnym.

W związku ze zmieniającą się sytuacją w środowisku organizacji młodzieżowych na Ukrainie Stowarzyszenie zgodziło się zmienić zasady pracy z samodzielnymi grupami koordynacyjnymi w Sumach, Winnicy i Czernihowie, co będzie miało odzwierciedlenie przy kolejnym projekcie.

V. Promocja reformy administracyjnej w regionach Ukrainy

Projekt ten był realizowany w szczególności dla Ukrainy momencie. W maju 2005 rozpoczęła się publiczna debata na temat reformy administracji terytorialnej Ukrainy.

Dyskusja była istotna, ponieważ przedstawione zostały dwa alternatywne projekty reformy. Jeden został zaprezentowany przez Sekretariat Wiceministra zajmujący się przygotowaniem reformy, drugi zaś – przez specjalną Grupę Roboczą ds. Reformy Terytorialnej przy Radzie Ministrów. Drugi projekt opierał się m.in. na polskim doświadczeniu reform. O ile sama reforma ma również bardzo wielu przeciwników i duża część urzędników w regionach jest za pozostawieniem dotychczasowego systemu administracji scentralizowanej – debata publiczna będzie bardzo spolaryzowana i trudna. Stąd projekt nasz nadał tej dyskusji charakter merytoryczny i wyważony. Głos polskich ekspertów – praktyków z samorządu regionalnego i lokalnego przydał rzeczowych argumentów zwolennikom decentralizacji administracji państwowej i wprowadzenia samorządności w kraju.

Celami projektu były wsparcie ukraińskich działań w zakresie reformy terytorialnej administracji i samorządu oraz wsparcie ukraińskich reform skierowanych na osiągnięcie warunków umożliwiających kolejno: stowarzyszenie, a następnie członkostwo w UE, poprzez:

- zapoznanie ukraińskich Agencji Rozwoju Regionalnego z doświadczeniami polskiej reformy samorządowej. Przekazanie informacji o skutecznych i pomyślnie zakończonych procedurach transformacji, błędach, jakich w ukraińskich warunkach dobrze byłoby uniknąć
- zapoznanie ukraińskich Agencji Rozwoju Regionalnego z polskimi doświadczeniami w zakresie procedur przystosowawczych do stowarzyszenia a następnie członkostwa w Unii Europejskiej
- zapoznanie przedstawicieli administracji publicznej szczebla obwodowego i rejonowego z doświadczeniami polskiej reformy samorządowej. Przekazanie informacji o skutecznych i pomyślnie zakończonych procedurach transformacji
- zapoznanie przedstawicieli mediów z doświadczeniami polskiej reformy samorządowej
- podwyższenie poziomu merytorycznego debaty publicznej na temat reformy administracji terytorialnej na Ukrainie poprzez pokazanie polskich doświadczeń w tej dziedzinie
- nawiązanie współpracy między władzami regionalnymi oraz ekspertami Ukrainy i Polski przy wprowadzaniu reformy ustrojowej na Ukrainie

W ramach projektu:

- zgromadzono grupę ekspertów ukraińskich i polskich stanowiących o zawartości programowej seminariów i wizyt studyjnych oraz konsultujących planowane działań (m.in. Anatolij Tkaczuk (Dyrektor Instytutu Rozwoju Obywatelskiego), Oleg Kylymnyk (Asystent Wicepremiera ds. reformy administracyjno-terytorialnej), Wołodymyr Nudelman (Członek Grupy Roboczej ds. reformy administracyjno-terytorialnej przy Radzie Ministrów), Ihor Koliuszko (Dyrektor Instytutu Reform Polityczno-Prawnych), Jewhen Fyszko (Dyrektor Instytutu Municypalnego i Regionalnego Rozwoju), Juri Tretjak (Dyrektor Wykonawczy NARDA), Ołeksandr Olijnyk (Dyrektor Instytutu Reform), Orest Mykyta (NARDA), Aleksander Nelicki (Unia Metropolii Polskich, ekspert rekomendowany przez dr. Józefa Płoskonkę), Michał Guć (Wiceprezydent Miasta Gdyni)
- zorganizowano i przeprowadzono pięć 2-dniowych seminariów „Polskie doświadczenia reformy administracji terytorialnej oraz dostosowywania prac władz lokalnych i regionalnych do standardów Unii Europejskiej” dla pracowników Agencji Rozwoju Regionalnego, przedstawicieli obwodowej i

rejonowej administracji oraz dziennikarzy w 5 regionach Ukrainy – Donieck, Dnietropietrowsk, Tarnopol, Lwów, Chmielnicki (łącznie 228 osób). Seminaria prowadzili polscy eksperci samorządowi U.M. Gdyni (M.Guć, dr M.Wołek). w wyniku seminariów agencji rozwoju regionalnego z 20 obwodów Ukrainy dysponują kilkudziesięcioma pracownikami i/lub wolontariuszami posiadającymi wiedzę o polskich doświadczeniach reformy.

- zorganizowano dwie 7-dniowe wizyty studyjne w Polsce dla 22 osób, na których przekazano szczegółową wiedzę nt. doświadczeń reformy terytorialnej w Polsce. Podczas wizyt uczestnicy mieli możliwość spotkania z polskimi ekspertami-teoretykami ds. reformy administracyjno-terytorialnej, a także odwiedzić Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Urząd Miasta Gdyni, gminę Kościerzyna, placówki wspierane przez samorząd oraz inwestycje M. Gdyni i Gdańska. Wizytę wzbogaciły również spotkania z teoretykami (m.in. prof. M.Kulesza, J.Miller, dr A.Nelicki, A.Janas)

Bezpośrednim efektem zrealizowanych działań było zainteresowanie regionalnych i lokalnych mediów ukraińskich tematem reformy terytorialnej i włączenie się ich do pewnego rodzaju debaty publicznej na ten temat.

Pomimo, iż plany reformy zostały przeniesione w czasie, Stowarzyszenie uważa za konieczne kontynuowanie podobnych kierunków działań w Ukrainie i objęcie seminariami pozostałych obwodów.

VI. Koordynacja działań międzynarodowych na rzecz Białorusi

Od kilku lat Stowarzyszenie stara się zainteresować sytuacją na Białorusi inne polskie organizacje pozarządowe, a także włączać je do swoich działań. Jednocześnie uczestnictwo w spotkaniach sponsorów, działających na rzecz Białorusi uświadomiło konieczność szerszej wymiany informacji i efektywniejszej koordynacji prac organizacji pracujących na tym terenie.

Celem programu jest przełamanie izolacji Białorusi na poziomie społecznym oraz zainteresowanie organizacji z krajów sąsiadujących z Białorusią współpracą transgraniczną, promocja kontaktów sąsiedzkich pomiędzy tymi krajami a Białorusią i wsparcie wspólnych projektów.

W 2005 roku Stowarzyszenie kontynuowało organizację cyklicznych spotkań organizacji pozarządowych z krajów sąsiadujących z Białorusią, które prowadzą projekty z partnerami białoruskimi.

W spotkaniach uczestniczą przedstawiciele 60 organizacji grantodawczych i pozarządowych zainteresowanych współpracą transgraniczną z Białorusią. Uczestnikami spotkań są m.in: Fundacja Pontis z Bratysławy, People in Need Foundation z Pragi, Fond Zaszczity Praw Człowieka z Moskwy, Center of Journalism in Extreme Situations z Moskwy, Stowarzyszenie Praw Człowieka z Moskwy i Fundacja Rozwoju Lokalnego z Kowna, The Lithuanian and U.S. Initiatives z Wilna, Freedom House, National Endowment for Democracy (NED), NDI, IREX, IRI, Westminster Foundation for Democracy, German Marshall Fund US.

W Polsce zaś współdziałają ze Stowarzyszeniem w tym zakresie m.in. Fundacja Edukacja dla Demokracji, Fundacja im. Stefana Batorego, Ośrodek Studiów Wschodnich oraz Białoruskie Towarzystwo Schumanowskie.

W 2005 roku Stowarzyszenie zorganizowało jedno spotkanie – w Warszawie we współpracy z Fundacją im. St. Batoiego. Spotkanie odbyło się w dniach 11-12 marca poświęcone w szczególności kwestii planowania długoterminowego wsparcia społeczeństwa obywatelskiego w Białorusi na różnych szczeblach, ze szczególnym uwzględnieniem roli polityki regionalnej i mediów białoruskich oraz działań UE wobec Białorusi.

Konferencja zgromadziła ponad 60 uczestników, co wskazywało na ogromne zainteresowanie i konieczność organizowania częstszych spotkań. Ponadto warszawska konferencja okazała się w dłuższej perspektywie spotkaniem inauguracyjnym serii przedsięwzięć o charakterze międzynarodowym organizowanych przez partnerów Stowarzyszenia w całym roku.

W dniach 3-4 grudnia we współpracy z Fundacją Pontis i Instytutem Spraw Międzynarodowych i Nauk Politycznych Uniwersytetu Wileńskiego. zorganizowana została konferencja sponsorów i organizacji pozarządowych pracujących z Białorusią w Wilnie. Miała ona charakter spotkania roboczego przed zbliżającymi się wyborami białoruskimi.

Uczestnicy spotkań pozostają w stałym kontakcie ze sobą poprzez listę mailową moderowaną przez Stowarzyszenie.

Partnerzy

Stowarzyszenie prowadzi większość swych projektów w ściślejszej współpracy z partnerami – organizacjami pozarządowymi, grupami nieformalnymi, mediami, instytucjami, zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym.

W 2005 roku Stowarzyszenie współpracowało w Ukrainie z:

- Gazeta Kaffa (Feodosja, Ukraina), której zadaniem był dobór partnerów uczestników seminariów, dobór ukraińskich trenerów oraz organizacja seminariów pierwszego cyklu podczas realizacji projektu medialnego w Ukrainie.
Gazeta Kaffa ukazuje się od 1992 roku w miejscowościach Feodosja i Kercz na Krymie. Redakcja stara się pełnić funkcje kontrolne wobec władz miasta. Gazeta była wielokrotnie nagradzana jako najlepsza gazeta niezależna. Wydawca (I.Prokopiuk) była inicjatorką powołania stowarzyszenia wydawców ukraińskich.
- Dział reklamowy „Tarnopolskiej Gazety” (Tarnopol, Ukraina) – organizacja seminariów drugiego cyklu projektu medialnego w Ukrainie.
Gazeta ta ukazuje się od 1991 roku. Była do niedawna największą gazetą na rynku tarnopolskim. Gazeta jest jedną z najważniejszych gazet niezależnych w tym regionie Ukrainy.
- NARDA - Narodowy Związek Agencji Rozwoju Regionalnego, National Association of Regional Development Agencies (Kijów, Ukraina). Misją NARDA jest skuteczna koordynacja regionalnej polityki państwa, a także realizowanie własnej polityki rozwoju regionalnego poprzez systematyczną realizację jej funkcji, własnych projektów oraz skoordynowane akcje zrzeszonych w niej agencji (partner Stowarzyszenia w programie promocji reformy terytorialnej)

NARDA dobierała ukraińskich ekspertów, organizowała konsultacje między ekspertami polskimi a specjalistami z Ministerstwa ds. Reformy Administracji Publicznej Ukrainy, dokonała selekcji uczestników seminariów i wizyt studyjnych oraz współfinansowała podejmowane działania. Agencje regionalne NARDA z Doniecka, Dnietropietrowska, Tarnopola, Lwowa i Chmielnickiego były współorganizatorami seminariów.

- **Towarzystwo Leva – Lion Society (Lwów, Ukraina)** – jedna z najstarszych organizacji pozarządowych w Ukrainie, powstała w 1987 roku. Działania Towarzystwa skierowane są na rozwój i wzmacnianie umiejętności organizacji ukraińskiego trzeciego sektora. Trenerzy skupieni w organizacji prowadzi szkolenia i seminaria dla NGO w Ukrainie, Białorusi, Polsce, Azerbejdżanie, Armenii i Gruzji, opracowują i wydają materiały dotyczące wszystkich aspektów działalności organizacji pozarządowych. Towarzystwo było odpowiedzialne za organizację i przeprowadzenie elementów edukacyjnych (seminaria regionalne, seminaria grup koordynacyjnych) programu dla grup młodzieżowych realizowanego przez Stowarzyszenie
- **Spółka Ukraińskiej Młodzieży (SUM) - Ukrainian Youth Association in Ukraine (Kijów, Ukraina)** – powstała w 1996 roku, jej misją jest wychowanie i edukacja młodzieży w duchu wartości patriotycznych oraz zgodnie z etyką chrześcijańską. SUM ma oddziały w większości obłasci Ukrainy, gdzie stara się wypełniać rolę wychowawcy młodych ludzi jako świadomych obywateli kraju. SUM koordynował działania programu młodzieżowego w Ukrainie, w tym szczególności organizował konkursy małych grantów.

W Azji Centralnej partnerami programu dla mediów Stowarzyszenia są:

- **NANSMIT - The National Association of Independent Mass Media of Tajikistan (Duszanbe, Tadżykistan)**
Organizacja utworzona w 1999 roku, głównym celem NANSMIT jest budowa społeczeństwa obywatelskiego przez rozwój niezależnych środków masowego przekazu w Tadżykistanie. Stowarzyszenie zajmuje się obroną praw, reprezentacją interesów swoich członków przed organami władzy państwowej i samorządowej, a także koordynacją działań niezależnych środków masowego przekazu w celu budowania przestrzeni informacyjnej i nawiązywania kontaktu z odbiorcami. Szczególne miejsce w działalności NANSMIT zajmuje monitoring naruszeń praw dziennikarzy i mediów. W charakterze korespondentów organizacji pracuje 10 dziennikarzy w Duszanbe, Khujand, Kurhan-Tube, Kulyab, Horog. Wspierają ich liczni wolontariusze we wszystkich zakątkach Tadżykistanu. NANSMIT wspiera Stowarzyszenie przy przygotowaniu szkoleń w Tadżykistanie – przeprowadził nabór uczestników na seminarium w Chodżencie. Asocjacja zajmuje się również częścią kwestii organizacyjnych na miejscu, występuje jako organizacja zapraszająca, udzielająca wsparcia wizowego.
- **Osh Media Resorce Center (Osz, Kirgistan)** - organizacja założona w 1996 roku przez regionalnego przedstawiciela UNESCO w Ałmaty i USIS przy Ambasadzie USA w Kirgistanie w celu wsparcia rozwoju niezależnych środków masowego przekazu w Oszu. W 1999 r., po zakończeniu projektu UNESCO/USIS, na bazie Centrum powstało stowarzyszenie, w skład którego weszli przedstawiciele mediów, będących odbiorcami tego projektu. Obecnie Osh Media Resorce Center skupia 133 członków pełnoprawnych i 12 stowarzyszonych z obwodów Oszkiego, Dżalalabadzkiego i Batkeńskiego.

Główne kierunki działalności Centrum to pomoc techniczna mediom, działalność edukacyjna, pomoc prawna dziennikarzom i poprawa sytuacji w kwestii dostępu do informacji.

W Białorusi Stowarzyszenie współpracuje z kilkudziesięcioma podmiotami – organizacjami pozarządowymi, redakcjami gazet i czasopism, towarzystwami właścicieli, radnymi, grupami nieformalnymi. Ze względów bezpieczeństwa nie podajemy listy partnerów białoruskich.

W 2005 roku Stowarzyszenie drogą konkursu wyłoniło pięciu partnerów regionalnych współdziałających w zakresie organizacji staży i wizyt w Polsce:

- W Wielkopolsce - Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich PISOP (Poznań/Leszno)
Zasadniczym zadaniem Centrum PISOP jest inicjowanie i wspieranie działań na rzecz większej profesjonalizacji podmiotów III Sektora oraz wypracowania norm i standardów współpracy. Działania Centrum polegają przede wszystkim na stymulowaniu, wspieraniu i uczestniczeniu w inicjatywach podejmowanych na rzecz rozwiązywania wspólnych problemów organizacji pozarządowych.
- Na Dolnym Śląsku - Fundacja Wspierania Aktywności Lokalnej FALA (Wrocław)
Fundacja powstała by m.in. popularyzować w społeczeństwie prawidłowo ukierunkowaną zasadą subsydiarności, jako elementu demokratyzacji życia publicznego we wspólnotach terytorialnych (m.in. poprzez aktywizację rad osiedlowych oraz uświadomienie roli organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów lokalnych).
- W Małopolsce - Instytut Mosty na Wschód (Kraków)
Instytut jest kontynuacją programu „Mosty na Wschód” realizowanego przez Fundację ZNAK. Formuła Instytutu stwarza możliwość planowania strategicznych i długofalowych działań. Misją jest tworzenie wspólnej przestrzeni dla współpracy regionalnej między UE i Europą Wschodnią, wspomaganie dialogu kultur poprzez m.in. dzielenie się doświadczeniami w zakresie praw człowieka, wolności słowa, tworzenia wolnych mediów i budowie otwartego społeczeństwa obywatelskiego.
- W Lubelskim – Europejski Dom Spotkań – Fundacja Nowy Staw (Nowy Staw)
Fundacja pracuje na rzecz społeczeństwa obywatelskiego i solidarności między narodami, aktywnie wspiera proces integracji Polski z Unią Europejską, promuje Lublin i Lubelszczyznę jako miejsce spotkania różnych kultur i narodów. Jej działania skierowane są na rzecz wspierania i umacniania, ukształtowanych przez chrześcijaństwo podstawowych wartości demokracji, gospodarki rynkowej oraz porozumienia kultur ponad wszelkimi granicami poprzez edukację wszystkich pokoleń.
- W Pomorskim - Kaszubski Uniwersytet Ludowy (Fundacja, której głównym celem jest zachowanie i promocja kaszubskiej kultury i języka), Dom Spotkań im. M.Kolbego oraz Towarzystwo Edukacyjne „Wiedza Powszechna” (Gdańsk).
Ze względu jednak na niewydolność organizacyjną TE „Wiedza Powszechna” – Stowarzyszenie postanowiło zrezygnować ze współpracy z tą organizacją i przenieść działania do innych regionów kraju.

Ponadto Stowarzyszenie współpracowało również z Helsińską Fundacją Praw Człowieka, której seminaria stanowiły element pierwszej wizyty studyjnej grup białoruskich w Polsce.

Ze Stowarzyszeniem na stałe pracuje grono kilkunastu wolontariuszy, wspierające zespół w realizacji bieżących zadań. Wolontariusze włączali się zarówno w prace poszczególnych projektów (tłumaczenia ustne i pisemne, prace przygotowawcze, organizacja staży i wizyt studyjnych oraz konferencji, opieka nad gośćmi) jak i prace pomocnicze (korespondencja, archiwizacja danych, porządkowanie dokumentacji, przygotowywanie tekstów na strony www).

Dane finansowe

Sytuacja finansowa Stowarzyszenia w 2005 roku kształtowała się na bardzo dobrym poziomie. Środki dotacji i grantów gwarantowały stałe funkcjonowanie zespołu oraz utrzymanie zaplecza technicznego. Wszystkie dokonywane wydatki mają pokrycie w przychodach.

Wielkości przychodów i wydatków wzrosły ponad dwukrotnie w porównaniu z rokiem ubiegłym, co zapewniło utrzymanie płynności finansowej na poziomie zapewniającym bezkolizyjną realizację programów.

Niekorzystny trend spadku wartości dolara amerykańskiego oraz euro pod koniec roku spowodował powstanie ujemnych różnic kursowych, których wielkości obok części odsetek naliczonych od spłaty pożyczki zaciągniętej w 2004 roku, wpłynęły na roczny wynik finansowy Stowarzyszenia. Należy tu wspomnieć, że wynik działalności statutowej (nieodpłatnej działalności pożytku publicznego) jest dodatni – wykazano nadwyżkę przychodów nad kosztami.

Składki członkowskie wpłacone w 2005 roku (280 zł) oraz darowizna (200 zł) zostały przeniesione na powiększenie funduszu statutowego Stowarzyszenia, w konsekwencji podjętych w roku poprzednim decyzji - co stworzy możliwość zmniejszania powstałego ujemnego wyniku w latach kolejnych.

W 2005 roku Stowarzyszenie po raz pierwszy przyjęło wpłaty z tytułu 1% podatku – otrzymaliśmy darowizny od 19 osób w łącznej kwocie 5.879,09 zł.

Poniższe dane obrazują ogólną sytuację finansową Stowarzyszenia, informacje szczegółowe zawiera roczne sprawozdanie finansowe.

Źródła przychodów

Całkowite przychody Stowarzyszenia stanowiły w 2005 roku kwotę **2.827.372,98 zł** i prawie w całości były to przychody na realizację działalności statutowej – konkretnych programów - granty i dotacje sponsorów. Pozostałe przychody stanowiły darowizny pieniężne lub rzeczowe osób fizycznych oraz prawnych.

W kwocie przychodów całkowitych, przychody stanowiące przychody na działalność statutową zrealizowaną w roku 2005 wynoszą 2.181.983,83 zł. Pozostała kwota przeniesiona została na przychody przyszłych okresów – na poczet działań projektów zaplanowanych do realizacji na rok kolejny.

Działania Stowarzyszenia możliwe były dzięki ich finansowaniu przez sponsorów:

- ◆ National Endowment for Democracy (NED) – program dla młodzieżowych NGO na Ukrainie, programy medialne w Białorusi, Ukrainie i Azji Centralnej;

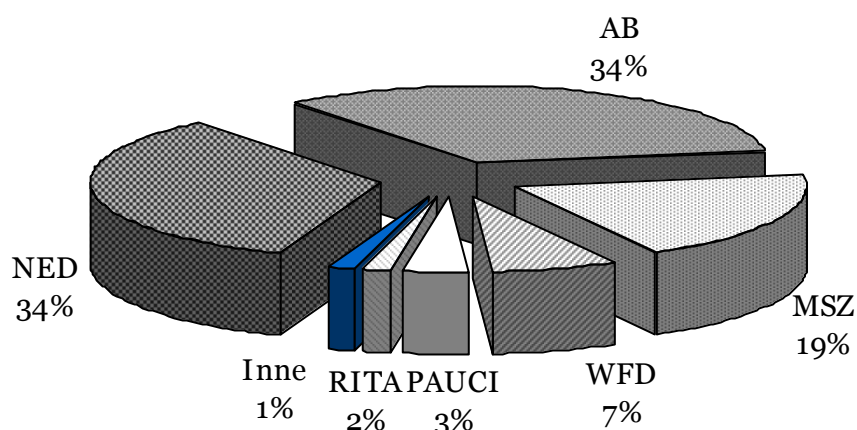
- ◆ Ambasada Brytyjska w Warszawie (AB) – program wsparcia społeczeństwa w Białorusi – „Społeczeństwo Obywatelskie” – oraz konferencje i debaty „Wolna Białoruś” i „Obywatelska Białoruś”;
- ◆ Westminster Foundation for Democracy (WFD) - program wsparcia społeczeństwa w Białorusi – „Społeczeństwo Obywatelskie”;
- ◆ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP (MSZ) – program „Społeczeństwo Obywatelskie” oraz projekt promocji reformy terytorialnej w Ukrainie;
- ◆ Polsko-Amerykańsko-Ukraińska Inicjatywa Współpracy (PAUCI) – program medialny w Ukrainie
- ◆ Program RITA Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności administrowany przez Fundację Edukacja dla Demokracji – część programu „Społeczeństwo Obywatelskie”

Mniejsze granty Stowarzyszenie otrzymało jako wsparcie realizowanych projektów od:

- program East-East Fundacji im S.Batorego (grant otrzymany w w 2004 roku)
- Fundacji im. K.Adenauera (Przedstawicielstwo w Polsce)
- German Marshall Found

W roku 2005 Stowarzyszeniu udało się w taki sposób zróżnicować źródła przychodów, by żadne z nich nie przekraczało połowy budżetu, co jest niewątpliwie faktem bardzo pozytywnym z uwagi na budowanie długoterminowej strategii finansowania. Największymi grantodawcami są NED oraz Ambasada Brytyjska. Po raz pierwszy udało się uzyskać dotacje w konkursie ogłaszającym przez MSZ RP. Ponadto Stowarzyszenie pozyskało dla realizacji swoich programów nowych grantodawców – WFD, Fundacja K.Adenauera czy German Marshall Found.

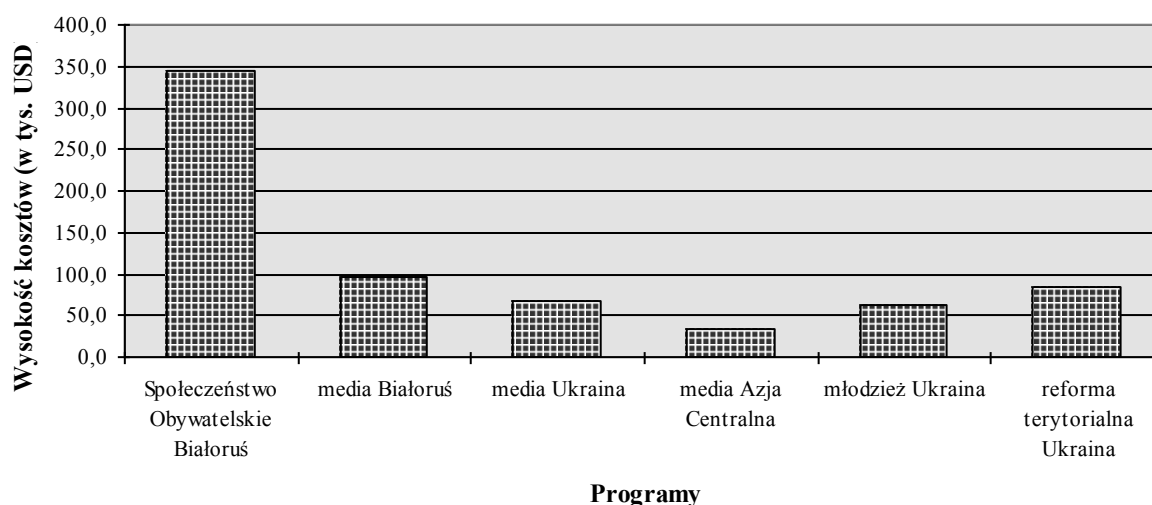
Szczegółowy podział źródeł przychodów z podziałem na grantodawców w 2005 roku przedstawia poniższy wykres.

Koszty

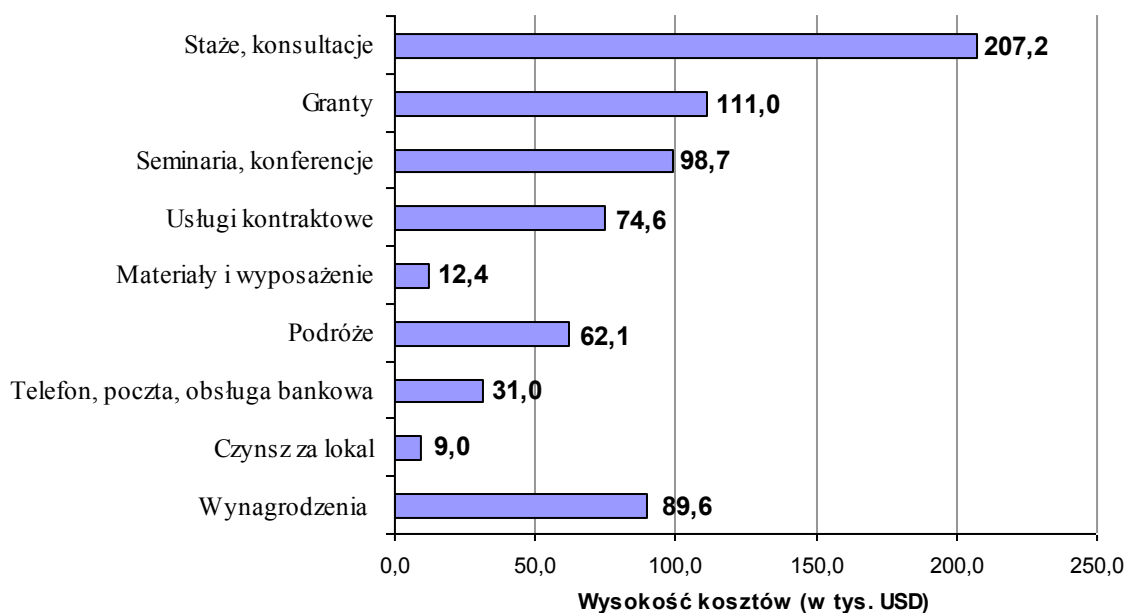
Całkowite koszty Stowarzyszenia w 2005 roku wyniosły 2.181.983,83 zł, z czego koszty działalności statutowej zamknęły się w kwocie 2.130.982,21 zł. Koszty administracyjne wyniosły 58.524,50 zł, co stanowi niecałe 3% kosztów całkowitych.

Poniższy wykres obrazuje koszty realizacji wg. programów realizowanych przez Stowarzyszenie. Blisko 30% wydatków stanowią koszty realizacji programu wsparcia społeczeństwa w Białorusi – „Społeczeństwo Obywatelskie”.

W konsekwencji – wg. kategorii ponoszonych kosztów w ramach realizacji projektów – największą pozycją była działalność związana z organizacją staży i wizyt studyjnych oraz organizacją seminariów i konferencji, a także konkursami grantowymi. W stosunku do roku poprzedniego obserwujemy wzrost kosztów stałych - wynagrodzeń, łączności (poczta, telefon) oraz kosztów podróży, co ma bezpośredni związek z rozszerzeniem działań Stowarzyszenia.

Szczegółowy podział kosztów realizacji programów na kategorie obrazuje poniższy wykres.

Opracowanie:
M.Dębowska, P.Kazanecki

Zatwierdził Zarząd Stowarzyszenia – uchwała 3/2006 z dnia 10.03.2006